

JORMA KALELA

Historiantutkija ja politiikka

Uutispäivä Demari julkaisi 7.11.2008 Pilvi Torstin haastattelun, jossa tämä kertoi tutki-neensa, miten politiikka käyttää historiaa. Jorma Kalela kirjoittaa kirjaa siitä, miten historiantutkija tekee politiikkaa. Asetelmassa ei ole kysymys keskenään kilpailevista hankkeista, joista toinen olisi ”oikeampi” kuin toinen. Olennaista on, että samaa teemaa tarkastellaan kahdesta erilaisesta näkökulmasta.¹

■ Juuri erilaisten näkökulmien olemassaolo ja välttämättömyys valita niistä jokin kuvaa historiantutkijan suhdetta politiikkaan. Torsti perusteli valintansa sillä, että historiaa käyttämällä on syvennetty poliittisia ristiriitoja. Oman ratkaisuni lähtökohtana on näkemys, jonka mukaan historiantutkijat eivät ole tehneet itselleen selväksi, mikä on heidän oman alansa tehtävä yhteiskunnassa.

Näkökulmien valinnat ovat poliittisia ratkaisuja. Torsti korostaa, ettei menneisyyttä saa painaa piiloon, koska ”se on osa kansojen ja ihmisten identiteettiä”. Hänen väitöskirjansa tavoitteena oli tukea monikulttuurisen perinteen elpymistä entisen Jugoslavian alueella ja toive kahden viimeisen vuosikymmenen jäämisestä ”epänormaaliuden tilaksi”. Nämä pyrkimykset edellyttivät historian poliittisen käytön selvittämistä.

Suomessa tilanne on toinen kuin entisissä sosialistimaissa tai niissä maissa, joissa on toiminut totuuskomissioita. Torstin tavoin pidän perusteltuna Erkki Tuomiojan kantaa, jonka mukaan komissioita ei tarvita, jos on riittävästi vapaata tutkimusta ja avoimet arkistot. Kovin monessa maassa ei historiantutkija ole yhtä vapaa tekemään tutkimusta kuin Suomessa.

Silti joutuu suomalainenkin historiantutkija ottamaan työssään kantaa politiikkaan. Tällä en viittaa sen kaltaiseen tilanteeseen, joka vallitsi maassamme aina 1960-luvulle saakka. Silloinhan oli neljän vuosikymmenen ajan hyväksytty vain ”valkoinen totuus” vuodesta 1918. Tärkeätä on muistaa, ettei ole välttämätöntä ajatella politiikkaa vain oman työn mahdollisena rajoitteena. Tutkijalla voi myös olla positiivisia tavoitteita.

Kaksi vuosikymmentä sitten kirjoitin,² että ”historialliset argumentit (ovat) kadonneet 1970- ja 1980-lukujen suomalaisesta politiikasta. Ratkaisuja ei suhteuteta sen paremmin yhteiskunnan menneeseen kuin tulevaankaan kehitykseen – muutoin kuin taloudellista kehitystä ilmaisevien lukusarjojen tasolla.” Tuolloin olin huolestunut ”suomalaisen yhteiskunnan historiattomuudesta ja perinteettömyydestä”, enkä usko, että tilanne olisi tänään olennaisesti parempi.

Viimeistelyvaiheessa olevassa kirjassani esitän saman lähtökohdan toisin. Historia ei ole alan tutkijoiden etuoikeus, vaikka

1. Kalelan teoksen työnimenä on *The Historian in Society* ja sen julkaisee todennäköisesti Palgrave Macmillan vuonna 2009.

2. Jorma Kalela (1986) *Näkökulmia tulevaisuuteen. Paperiliiton historia 1944–1986*, Paperiliitto; Helsinki, 113–119.

moni meistä niin ajatteleekin. Se ei myöskään ole historioitsijoiden keksintö, kuten jotkut postmodernistiset ajattelijat väittävät. Historia on yhteiskunnan jäsenten yhteinen tuote: menneisyyttä tulkitaan alati jatkuvassa prosessissa, johon me kaikki, niin alan ammattilaiset kuin muutkin osallistuvat.

Historiaa eivät ole pelkästään merkittävät kansalliset tai paikalliset tapahtumat. Historia on jokapäiväistä³ siinä merkityksessä, että menneen tulkinnat vaikuttavat mitä moninaisimmilla tavoilla ihmisten ajatteluun ja toimintaan. Menneitä asioita ja tapahtumia voidaan myös tarkastella lukemattomista näkökulmista. Eri ihmiset myös arvottavat menneitä asioita ja tapahtumia eri tavoin. Näin ajateltuna kaikki yhteiskunnan jäsenet, eivätkä vain alan ammattilaiset, ovat historiankirjoittajia.

Historiantutkijoilla on kuitenkin erityisasema, koska heidän tehtävänä on tuottaa tietoteoreettisesti kestävää tietoa menneestä. Se oikeuttaa heidän ammattinsa ja sitä heiltä myös odotetaan. Samankaltainen ennalta annettu lähtökohta on välttämättömyys tehdä toistuvasti poliittisia ratkaisuja. Halusivat he sitä tai ei, heidän valintansa ”avaavat tai sulkevat, laajentavat tai supistavat inhimillisen toiminnan näköaloja”, kuten Pauli Kettunen asian esittää.⁴

Historiantutkija osallistuu historian yhteiskunnallisen kirjoittamisen prosessiin monilla sellaisilla tavoilla, jotka eivät ole ilmeisiä. Niiden nostaminen näkyviin, keskusteltaviksi, on työn alla olevan kirjani tavoite. Perusidea on sama kuin jo vuonna 1972 julkaisemassani *Historian tutkimusprosessi* -teoksessa, jonka avasin historian-tutkijalle asettuvalla vaatimuksella ”kontrolloida ... kahteen suuntaan vaikuttavaa yhteiskunnallista sidonnaisuuttaan”. Hän

”ei voi paeta yhteiskuntaa, asettua historian ulkopuolelle: vastauksilla hänen kysymyksiinsä on yhteiskunnallisia seurauksia; toisaalta tutkijan tulkinnasta ja siten historiallisesta tilanteesta riippumattoman tiedon saavuttaminen menneisyydestä on mahdollonta.”⁵ ■

3. Tästä enemmän ks. *Jokapäiväinen historia* (2001), toim. Jorma Kalela ja Ilari Lindroos. Tietolipas 177, SKS, Helsinki.

4. Historian poliittisuus ja kansallinen katse. *Historiallinen Aikakauskirja 1/2003*, 9. Ks. myös Pauli Kettunen (2008) *Globalisaatio ja kansallinen me*, Vastapaino, Tampere, 24–48.

5. *Historian tutkimusprosessi. Metodinen opas oman ajan historiaa tutkiville*. Gaudeamus; Helsinki 1972, 11.